

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL PRODUCTION IN UKRAINE

У статті розглянуто аспекти інноваційної діяльності як основного фактора структурної перебудови і стійкого економічного зростання України, що визначає перспективи її входження до кола економічно розвинутих країн.

Визначено, що інноваційна активність підприємств залишається низькою. Низький рівень інноваційної діяльності в Україні зумовлений незначною часткою бюджетних витрат на наукові дослідження. Це зумовлює: низький рівень оновлення машин та обладнання; застарілість технологій у провідних галузях промисловості, їхню високу енергоємність; незначну частку продукції інноваційного характеру в загальному обсязі продукції підприємств промислового комплексу регіону та країни.

Виявлено причини структурних змін та визначено заходи щодо її структурної перебудови. Слід зауважити, що через відсутність чіткої стратегії впровадження нових інноваційних та наукомістких технологій лише незначна кількість підприємств спроможна застосувати на власному виробництві останні досягнення науки та техніки.

Сформульовано заходи щодо стимулювання інноваційної діяльності.

В статье рассмотрены аспекты инновационной деятельности как основного фактора структурной перестройки и устойчивого экономического роста Украины, определяет перспективы ее вхождения в круг экономически развитых стран.

Определено, что инновационная активность предприятий остается низкой. Низкий уровень инновационной деятельности в Украине обусловлен незначительной долей бюджетных расходов на научные исследования. Это обуславливает: низкий уровень обновления машин и оборудования; устарелость технологий в ведущих отраслях промышленности, их высокую энергоёмкость; незначительную долю продукции инновационного характера в общем объеме продукции предприятий промышленного комплекса региона и страны.

Обозначены причины структурных изменений и определены меры по ее структурной перестройки. Следует заметить, что из-за отсутствия четкой стратегии внедрения новых инновационных и наукоемких технологий лишь незначительное количество предприятий способна применить на собственном производстве последние достижения науки и техники.

Сформулированы меры по стимулированию инновационной деятельности.

The article deals with aspects of innovation as an essential factor of structural adjustment and sustainable economic growth in Ukraine, which determines its prospects of joining the circle of developed countries.

Determined that the innovative activity of enterprises remains low. The low level of innovative activity in Ukraine due to an insignificant fraction of the budget expenditure on scientific research. This causes: low update machines and equipment, outdated technology in major industries, their high power consumption, a small proportion of product innovation trends in the total output of the industrial sector in the region and the country.

The reasons for structural change and identified measures for its restructuring. It should be noted that the lack of a clear strategy for the introduction of new innovative and high technologies only a small number of companies able to use in-house latest achievements of science and technology.

Formulated measures to encourage innovation.

Ключові слова: інноваційна діяльність, структурна перебудова, конкурентоспроможність, інвестиції.

Вступ. Актуальність обраної теми полягає у тому, що в умовах сьогодення відбуваються стрімкі зміни технологічного способу виробництва, господарської структури, характеру економічного зростання, системи цінностей і мотивації, уявлень про критерії суспільного прогресу.

Дослідженню інноваційного розвитку підприємств промисловості були присвячені роботи Л.Антонюка, І. Буднікевича, А. Гальчинського, В.Геєця, Н. Краснокутської, Н.Лапіна.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення причин і передумов структурних змін у промисловості, обґрунтування заходів щодо її структурної перебудови, а також визначення механізмів, які забезпечують стимулювання інноваційної діяльності як засобу прогресивного розвитку промисловості.

Методологія. У процесі дослідження було використано *абстрактно-логічний метод* – при узагальненні понять інноваційної діяльності підприємства та формулювання висновків та *системний аналіз* – при дослідженні структурних елементів активізації інноваційно-інвестиційних процесів.

Результати дослідження. В умовах сьогодення відбуваються стрімкі зміни технологічного способу виробництва, господарської структури, характеру економічного зростання, системи цінностей і мотивації, уявлень про критерії суспільного прогресу. Серед основних проблем інноваційного розвитку України є:

1. відсутність реальних механізмів об'єднання наявних ресурсів та їх концентрації на найбільш значних та перспективних напрямках розвитку;
2. відсутність залежності між збільшенням обсягу продажу приватними компаніями і зростанням фінансування здійснюваних ним досліджень та розробок;

3. відсутність чіткої спрямованості інноваційної політики на вирішення конкретних економічних проблем регіонів та їх реструктуризацію з урахуванням ринкових чинників;
4. значна тривалість процедури реєстрації інноваційного проекту, що не заохочує юридичних та фізичних осіб до її проходження.

На сьогоднішній день є питання про запровадження нової інноваційної політики, що стає вирішальною умовою промислового розвитку України. Центральне місце у стратегії інноваційної діяльності підприємства посідає її наявний інноваційний потенціал, від можливостей використання якого залежить як ефективність впровадження інноваційної стратегії, так і результативність функціонування всього організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності підприємства.

Важливий напрям структурної перебудови в галузі промисловості – це забезпечення випуску товарів та послуг, конкурентоспроможних на світових ринках. У ході структурної перебудови необхідно максимально підтримати власний інноваційний потенціал, провідні наукові та конструкторські центри, забезпечити інвестування найбільш перспективних галузей економіки.

Інноваційна діяльність підприємств полягає в створенні нових або вдосконаленні наявних продуктів, впровадженні нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується у виробничій діяльності, або в наданні послуг споживачам. Інноваційна діяльність забезпечує підприємствам покращення просування нової або поліпшеної продукції на ринок збуту. Головною метою такої діяльності є створення високоякісної конкурентоспроможності продукції, вихід на світові ринку товарів та послуг. Інноваційна активність у промисловості України становить 12-14%, що у кілька разів менше ніж в країнах ЄС.

На сьогодні необхідно посилення позитивного впливу державної інвестиційної політики на розвиток інноваційної діяльності підприємств, удосконалення структури інвестицій в умовах переходу економіки на модель постіндустріального розвитку, виправлення деформацій при формуванні джерел інвестиційних ресурсів.

Інноваційна активність підприємств залишається низькою. Низький рівень інноваційної діяльності в Україні зумовлений незначною часткою бюджетних витрат на наукові дослідження. Це зумовлює: низький рівень оновлення машин та обладнання; застарілість технологій у провідних галузях промисловості, їхню високу енергоємність; незначну частку продукції інноваційного характеру в загальному обсязі продукції підприємств промислового комплексу регіону та країни. Глибокі структурні зміни в промисловості та її галузях зумовлені такими причинами: формування ринкових механізмів, які включають конкуренцію, відбір найбільш життєздатних підприємств з одночасним відмиранням та банкрутством

неперспективних підприємств; відсутність протягом тривалого періоду реалізації інвестиційних проектів; відсутність активного державного впливу в галузях державного сектору.

Потенціал кожного підприємства має дві складові: готовність до стабільної виробничої діяльності та тактовність до інновацій. Від стану інноваційного потенціалу залежить вибір інноваційної стратегії. Тобто, інноваційний потенціал організації - це ступінь готовності виконати завдання, що забезпечують досягнення поставленої інноваційної мети, готовності до реалізації проекту чи програми інноваційних стратегічних змін [2].

За даними Держкомстату, серед видів економічної діяльності лідерами за кількістю інноваційно активних підприємств є харчова, тютюнова промисловість, та машинобудування. Більшу, ніж середня по Україні, інноваційну активність демонструють підприємства з виробництва коксу та продуктів нафтопереробки, хімічної та нафтохімічної промисловості. Це викликано дією таких чинників як прибутковість, стан ресурсного забезпечення, наявність оборотних коштів, традиції господарювання.

Інноваційна активність вища на підприємствах, де більше працюючих, тому що великі корпоративні структури демонструють порівняно більшу схильність до впровадження інновацій, оскільки вони створені на базі високопотужних машинобудівних підприємств, що випускають унікальну продукцію. Для багатьох таких структур розробка і впровадження інновацій є не лише умовою збереження конкурентоздатності, але й технологічною необхідністю.

Показники інноваційної активності в промисловості України не відповідають сучасним світовим тенденціям: якщо в Україні рівень інноваційної активності становить 13,8%, то в розвинених країнах - 65-80%, а в нових країнах ЄС – не менше – 30%.

Значна кількість виробничих корпорацій займаються інноваційною та науково-технологічною діяльністю, інвестують кошти на реалізацію проектів, але цю діяльність не відображають у статистиці [2]. На мікрорівні причиною цього є відсутність досвіду управління такою діяльністю; небажання суб'єктів господарювання витратити ресурси на облік інноваційної діяльності, на макрорівні – відсутність дієвої системи державного стимулювання інноваційної діяльності підприємств.

Обсяги реалізації інноваційної продукції щорічно зростають. На зростання цього показника впливає не лише ціновий чинник, але й збільшення частки реалізованої інноваційної в загальному обсязі реалізації. Це свідчить про те, що великі обсяги інноваційної продукції виробляються та реалізуються порівняно меншою кількістю підприємств, про укрупнення інноваційного виробництва, концентрацію інвестиційних ресурсів на виконання інноваційно-технологічних робіт і проектах в межах великих підприємств [3].

Показники загальної інвестиційної активності демонструють слабку кореляцію з показниками макроекономічного розвитку. Основними причинами цього є непослідовність політики державної підтримки інноваційної діяльності, висока латентність інноваційно-технологічних трансформацій, недосконалість методології збору та обробки відповідних даних. Серед інноваційно активних підприємств найбільша кількість тих, що займаються закупівлею машин, обладнанням установок та здійснюють капітальні витрати на провадження інновацій. У 2010 році впроваджували інновації 1679 підприємств, у тому числі 615 підприємств освоїли виробництво інноваційних видів продукції [4]. Найбільший обсяг інвестиційних витрат на організацію інноваційної діяльності зафіксовано у галузях переробної промисловості (14,3 млрд. грн), де найбільший обсяг інвестиційних витрат на організацію інноваційної діяльності освоєно у машинобудуванні (2,7 млрд. грн). металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (1,3 млрд. грн), хімічної та нафтохімічної промисловості (1,0 млрд. грн). На придбання машин, обладнання та програмного забезпечення було витрачено майже три чверті загального обсягу інноваційних витрат, на дослідження і розробки – 1,1 млрд. грн. На інші роботи, пов'язані зі створенням і впровадженням інновацій, було витрачено 2,4 млрд. грн., на придбання нових технологій, необхідних для здійснення технологічних інновацій - 0,3 млрд. грн. Практично всі сфери господарювання потребують значних обсягів фінансування. Ця проблема залишається невирішеною, оскільки внутрішні інвестори не мають достатньої кількості грошів або не можуть забезпечити необхідним обсягом інвестиційних ресурсів. Іноземні інвестори мають ресурси, однак не бажають вкладати їх у розвиток промисловості України. Підприємствам не залишається нічого іншого, як забезпечувати свій науково-технічний розвиток за рахунок залучення власних коштів. У 2011 р. основним джерелом фінансування інноваційної діяльності були власні кошти підприємств, обсяг яких становив 7,6 млрд. грн. проти 4,8 млрд. грн. у 2010р. Успішними інноваторами були 1327 підприємств. Створенням та використанням високих технологій, а також використанням раціоналізаторських пропозицій займалися 2124 підприємства і організації України. Високі технології створювали 172 підприємства. Їхня загальна кількість збільшилася на 18,9%..

Слід зауважити, що через відсутність чіткої стратегії впровадження нових інноваційних та наукомістких технологій лише незначна кількість підприємств спроможна застосувати на власному виробництві останні досягнення науки та техніки. Необхідно: для особливо складних інноваційних проектів встановити строк виконання та забезпечити гарантію їх фінансування впродовж двох-трьох років; забезпечити безвідсоткове пільгове кредитування

робіт з організації випуску та впровадження інноваційної продукції в промисловість.

Світовий досвід показує, що інноваційна діяльність більш активно розвивається там, де виявляється корпоративна чи приватна ініціатива, створено відповідні умови в державі, є надійні джерела фінансового забезпечення. Але відсутність коштів на реалізацію перспективних проектів, прогалини законодавства у сфері інноваційної діяльності та її результатів, відсутність податкових знижок і стимулів для впровадження новітніх технологій у серійне виробництво, недостатнє інформаційне забезпечення ринку новітніх технологій - все це стримує розвиток інноваційної діяльності в країні. Активізація інноваційної діяльності можлива шляхом широкого використання створених фінансово-промислових груп, бірж, можливостей малих інноваційних структур, таких, як технопарки, технополіси.

На мікрорівні розвиток інноваційної діяльності гальмується відсутністю спроможності підприємства фінансувати дослідження та інвестувати розробки за рахунок власних фінансових накопичень, впливом висококваліфікованих кадрів з інноваційної сфери за кордон. Крім цього, для молодих спеціалістів не завжди достатньо місць працевлаштування за фахом. Важливу роль відіграє рівень заробітної плати в сфері науки, який є нижчим за середню по країні, хоча мотивування працівників у сучасних умовах стає одним з важливих факторів забезпечення конкурентоспроможності підприємств.[3]

Все це вимагає розроблення інноваційної політики і регулювання на всіх етапах її циклу – від появи до її впровадження, створення ефективної системи стимулювання інноваційної діяльності.

Організація, планування та прогнозування, регулювання, стимулювання, моніторинг та контроль, інформаційна, аналітична - є основні функції активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств промисловості. Організаційна функція являє собою процес формування діяльності, розподіл завдань, повноважень підприємницьких структур, що включає відповідальність за досягнення загальної мети всіма учасниками інноваційно-технологічного процесу.

Функція планування та прогнозування полягає у розв'язання таких основних завдань:

- планування виробничо-збутової і фінансової діяльності за обраними пріоритетними напрямками;
- розробка перспективних і поточних планів інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств;
- виявлення потреби в технічних та фінансових ресурсах виробництва;
- визначення цільових орієнтирів доцільності діяльності підприємства;
- відбір інноваційно-інвестиційних проектів, підготовка та реалізація яких забезпечує досягнення поставленої мети;

- оцінка відповідного науково-технічного і виробничого потенціалів;
- розподіл завдань між виконавцями техніко-технологічних і виробничих планів, застосування системи кількісних і якісних показників, що відображають стан і хід досягнення мети.

Досить важливою є функція стимулювання виробничої діяльності та кадрового потенціалу працівників, що потребує постійного регулювання, моніторингу та контролю за перебігом робіт, обліку і оцінки, а також аналізу ефективності діяльності.

Одним із методів активізації інноваційно-інвестиційного забезпечення діяльності підприємств є державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності. Держава визначає пріоритети у сфері інноваційної діяльності. Вона створює базис для формування і реалізації інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств і підтримує їх розвиток через систему фінансово-кредитних і податкових інструментів. Також в її діяльність входить формування організаційних механізмів інформаційного і ресурсного забезпечення впровадження інновацій.

Для підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств державі необхідно впроваджувати більш ефективнішу антимонопольну політику, пільгову політику оподаткування підприємств, що працюють в інноваційній сфері, підтримувати пільгове кредитування підприємств. Також необхідно сформувати законодавчо і нормативно-правову базу, що встановлюватиме правові, економічні й організаційні засади державного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності.

Щодо такого методу активізації інновацій як оподаткування, то можна зазначити, що він використовується не в повній мірі. Оподаткування в даному випадку розглядається як стимулюючий фактор впливу на інноваційно-інвестиційну діяльність підприємств.

Виділяють такі основні види податкового стимулювання інновацій:

- 1) надання податкових пільг підприємствам, які впроваджують інноваційні технології;
- 2) відрахування витрат на дослідження та експерименти, пов'язанні з виробничою діяльністю платника податку із суми оподаткованого доходу;
- 3) податкова знижка на приріст витрат, спрямованих на дослідницькі розробки, порівняно із попередніми роками.
- 4) звільнення від податків частини прибутків, які інвестують у дослідження і впровадження інноваційних технологій;

Інноваційні підприємства, що отримують податкові пільги, матимуть можливість стимулювати інноваційне відтворення, підвищувати якість інноваційної продукції та технологій.

Аналізуючи такий метод як фінансування, можна зробити висновок, що власні кошти підприємств, що спрямовуються на фінансування інноваційних

процесів, формуються, як правило, на базі одержуваного прибутку. Їх звичайно недостатньо для базового переозброєння виробництва.

Для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства потрібно: забезпечити цільову підтримку за рахунок державного фінансування пріоритетних виробництв, рівень яких відповідає світовому; активна амортизаційна політика держави на користь швидкої модернізації виробництва; пошук альтернативних джерел фінансування інноваційних проектів самими підприємствами; пошук зовнішнього інвестора для низки виробництв, які ще не втратили можливостей свого розвитку.

Можливість ефективного забезпечення структурних змін у галузі промисловості передбачає збільшення частки підприємств, здатних забезпечити швидке акумулювання власного капіталу та використання його для розширення та модернізації виробництва. Для цього важливим є: використання системи бюджетного покриття частини процентних ставок на довготермінові кредити підприємств з метою стимулювання розвитку окремих виробників у найбільш важливих галузях економіки; систематичне зниження процентних ставок, що розширить можливість довготермінового кредитування платоспроможних підприємств; встановлення ліберальних податків на доходи підприємств, що сприяють інвестуванню частини доходів у розвиток.

Реалізація інноваційної моделі розвитку потребує величезних інвестицій в усі галузі народного господарства. Через інвестиції здійснюється відтворення основних галузей, а від їх стану залежить збільшення обсягів продукції, підвищення ступеня задоволення потреб населення. Інвестиції відіграють важливу роль у формуванні структурної політики. і показовим є обсяги іноземних інвестицій, що залучаються в економіку України.

Висновки. На основі досліджень можна зробити висновок, що одним із основних напрямків державної промислової політики має стати реорганізація промисловості для створення її оптимальної структури, вибір пріоритетів у розвитку промисловості, розроблення системи заходів, що найбільше сприяють найважливішим та перспективним підприємствам. В цих умовах підтримка має здійснюватись лише для підприємств, які здатні забезпечити випуск високотехнологічної продукції, оскільки лише інноваційна модель розвитку спроможна створити підґрунтя для прискореного й ефективного розвитку економіки

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Державна промислова політика є невід'ємною складовою соціально-економічної політики як сукупність узгоджених заходів, спрямованих на кількісні та якісні структурні, інноваційні й інвестиційні перетворення реального сектора економіки з метою підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг на ринку, стимулювання економічного зростання держави.

Наукова новизна полягає у тому, що промислова політика в Україні вимагає впровадження державного замовлення комерційного характеру; підвищення ефективності управління позабюджетними фондами; довгострокового кредитування банками виробників; гнучкості податкової політики місцевої влади; формування системи гарантій під інвестиційну діяльність; кредитування інвестиційно-інноваційної діяльності; надання окремим територіям статусу зон найбільшого сприяння.

Відповідно можна надати наступні *рекомендації*: державні механізми сучасної промислової політики мають спрямовуватись на всебічну підтримку інноваційних організацій в їх зусиллях щодо забезпечення промислового розвитку ринковими методами; вдосконалення правової бази та стимулів подальшого розвитку мережі інноваційних структур; розвиток нових форм взаємодії наукових організацій та підприємств для створення і впровадження інновацій; покращання систем захисту інтелектуальної власності та просування її на ринок; розширення підготовки кадрів вищої кваліфікації.

Література:

1. Буднікевич І.М. Становлення регіонального ринку інновацій в Україні [Монографія]/ І.М. Буднікевич// Чернівці; Зелена Буковина, 2002. – 200с.
2. Гавва В.Н., Божко Є.А. Потенціал підприємства: формування та оцінювання [Навч. Посібник]/ В.Н. Гавва, Є.А. Божко//– К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 221с.
3. Геєць В.М. Суспільство, держава економіка : феноменологія взаємодії та розвитку: [Монографія] / В.М. Геєць // К.: ІЕП НАНУ, 2009. – 864с.
4. Захарін С.В. Макроструктурні особливості інвестиційного процесу в корпоративному секторі/ С.В. Захарін // Економіка України. – 2008. - №6. – С.27-36.
5. Захарін С.В. Фінансові інструменти активізації інвестиційної та інноваційної діяльності/ С.В. Захарін // Економіка України. – 2010. - №12. – С.48-58.
6. Статистичний щорічник України за 2011 рік. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua